

Ny viden om danske agerhøns indsamlet med hjælp fra lokale jægere, hundesportsfolk og naturinteresserede i udvalgte værkstedsområder

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 21. maj 2012

Johnny Kahlert
Jørn Pagh Berthelsen
Lars Haugaard
Peter Odderskær

Institut for Bioscience

Rekvirent:
Naturstyrelsen
Antal sider: 9

Redaktør:
Tommy Asferg
Faglig kommentering:
Tommy Asferg og Aksel Bo Madsen
Kvalitetssikring, centret:
XXXX

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

Agerhøns optalt i 27 områder	3
Store marker i værkstedsområderne	4
Udsætning, fodring, prædatorbekæmpelse og jagt	6
Hvor repræsentative er værkstedsområderne?	7
Referencer	9

Ny viden om danske agerhøns er indsamlet med hjælp fra lokale jægere, hundesportsfolk og naturinteresserede i udvalgte værkstedsområder

Agerhønsens tilbagegang har været genstand for stor opmærksomhed i Danmark og det øvrige Europa de seneste mange år. Dette er det første i en række vidensark, som belyser slægtskabet mellem geografisk adskilte bestande af agerhøns, såvel vilde bestande som udsatte fugle, og derudover beskriver bestandenes forekomst, størrelse og levesteder i Danmark.

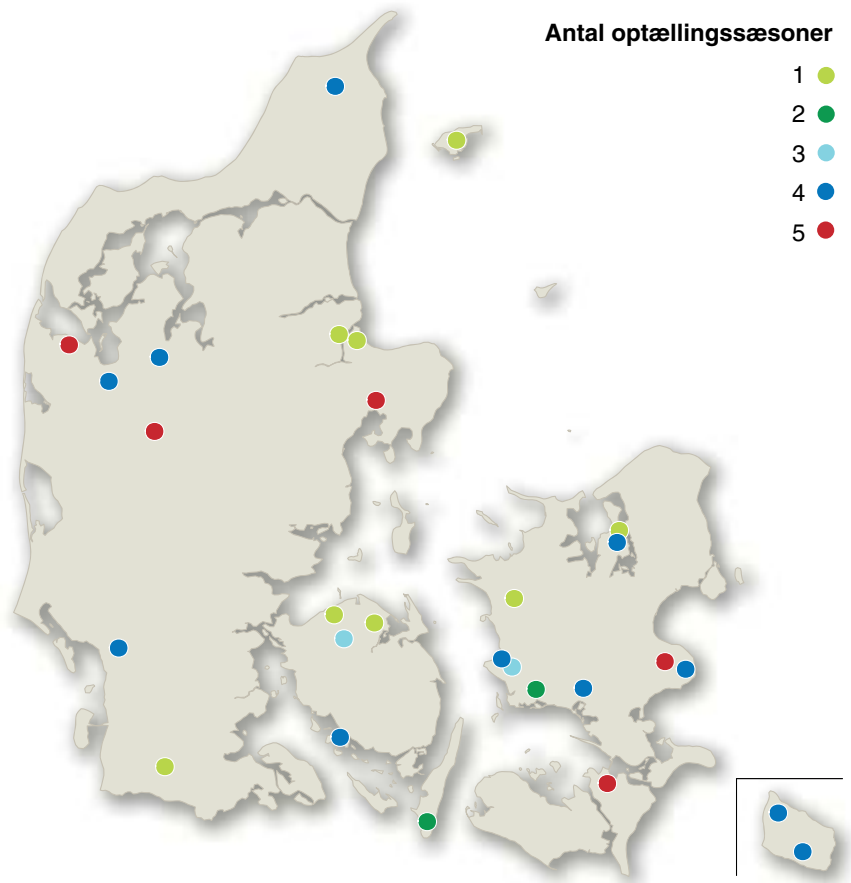
Foto 1. Nogle områder var specielle - her Nr. Alslev med en roemark og en forager af byg, som under roehøsten giver et sted på marken, hvor roerne samles, inden de køres væk. Foto:Lars Haugaard/ DMU-AU.

Agerhøns optalt i 27 områder

DMU-AU påbegyndte i efteråret 2007 et projekt med det formål at foretage systematiske optællinger af agerhøns, beskrive levesteder og indsamle materiale til genetiske og morfometriske undersøgelser. Det stod hurtigt klart, at det var nødvendigt at etablere et netværk af frivillige for at få så mange områder med, at undersøgelsen kunne kaldes landsdækkende. I perioden fra efteråret 2007 til efteråret 2009 (5 optællingssæsoner) lykkedes det at få etableret aktiviteter i 27 områder - 15 områder i Vestdanmark og 12 i Østdanmark (Figur 1). Hovedaktiviteten var optællinger, som fortrinsvis er foregået med hund forår og efterår (74 % af områderne), mens resten er foregået som lodsejertællinger, hvor agerhønsene er optalt i forbindelse med markarbejde eller ved anden færdsel i områderne. Metoderne er beskrevet andetsteds^{1,2}. I 16 områder er der foretaget optællinger i 4 eller 5 sæsoner. Der er desuden lavet levestedsvurderinger i 18 områder i juni 2008 (vidensark nr. XX), og der er indsamlet materiale til genetiske og morfometriske analyser (vidensark nr XX).

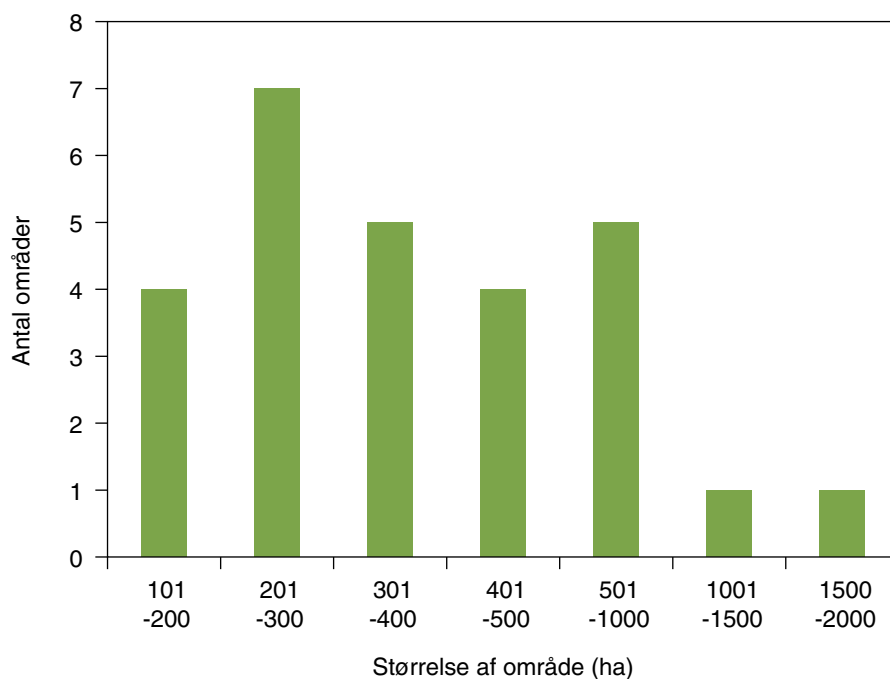
Figur 1. Oversigt over placeringen af de 27 værkstedsområder, hvor der er foretaget optællinger og indsamlet materiale i 2007-2009.

Store marker i værkstedsområderne

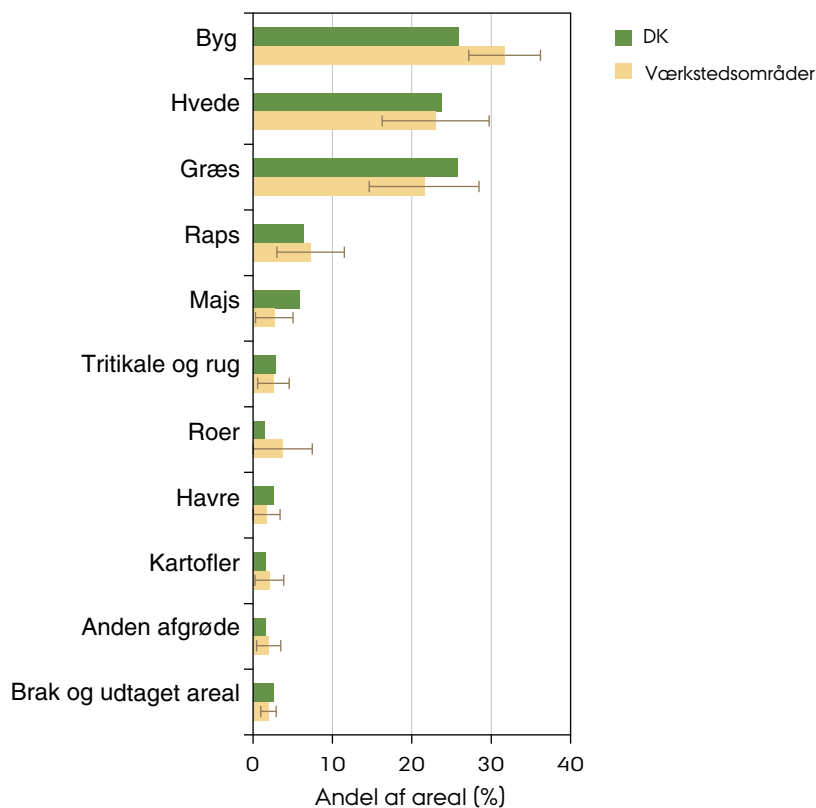
De 27 værkstedsområder omfattede i alt 12.228 ha. De varierede meget i størrelse (Figur 2); det gennemsnitlige værkstedsområde var på 453 ha, svarende til 7-8 bedrifter ³. Den gennemsnitlige markstørrelse var 7,3 ha, hvilket er næsten det dobbelte af landsgennemsnittet (3,99 ha) ⁴.

Figur 2. Fordeling på størrelseskategorier af de 27 værkstedsområder, hvor der er foretaget optællinger og indsamlet materiale.

Dyrkningsformen i værkstedsområderne afveg ikke væsentligt fra landsgennemsnittet (Figur 3). Det bemærkes dog, at byg – den foretrukne afgrøde i de to største områder (Nr. Alslev og Nr. Nissum) – var overrepræsenteret, mens majs var underrepræsenteret. Majs er især udbredt i det sydlige Jylland, som kun var repræsenteret ved to mindre områder. Da byg især sås om foråret, var der en svag overrepræsentation af vårafgrøder: 44 % af arealet i værkstedsområderne mod et landsgennemsnit på 39 %. Arealandelen med økologisk dyrkning var større i værkstedsområderne end på landsplan – 8,3 % mod 5,1 %. Brak og udtagne arealer udgjorde omkring 2 % af dyrkningsfladen både i værkstedsområderne og på landsplan.

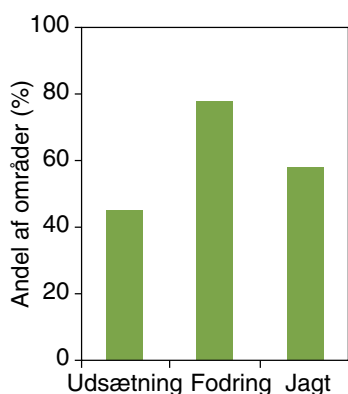
Figur 3. Udbredelsen af forskellige afgrødetyper i Danmark⁵ og på 1.056 marker i de 18 områder, hvor der blev lavet levestedsbeskrivelser i 2008, (gns. andel ± 95 % sikkerhedsinterval).

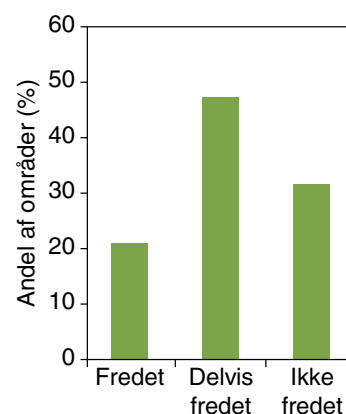
Udsætning, fodring, prædatorbekæmpelse og jagt

Værkstedsområdernes aktuelle og tidligere forvaltning af agerhøns er indsamlet ved hjælp af spørgeskemaer, som områdernes tovholdere har besvaret. Det har været svært at finde områder med bestande, der ikke har været påvirket af udsætning. Således har der i ca. halvdelen af værkstedsområderne været udsat opdrættede agerhøns over de sidste 10 år (45 %, Figur 4). I de områder, hvor der har været sat høns ud, blev der i gennemsnit sat 49 ud over en 10-årig periode. Tidligere undersøgelser har også vist, at udsætning af opdrættede agerhøns er vidt udbredt geografisk, men her var der kun udsætning på hvert fjerde terræn^{6,7}. Det er dog næppe udtryk for en reel stigning i antallet af udsætninger.

Fodring af hønsefugle var ligeledes vidt udbredt og foregik i 80 % af værkstedsområderne mod 90 % af jagtterræner i tidligere undersøgelser⁶ (Figur 4). Der blev fodret efterår og vinter og i de fleste tilfælde også om foråret (80 %). Jagt på agerhøns foregik i lidt over halvdelen af værkstedsområderne sammenlignet med ca. hver tredje i en tidligere landsdækkende undersøgelse⁶ (Figur 4). Årsagen til forskellen er formentligt, at der i værkstedsområderne er en overrepræsentation af jægere med særlig interesse for agerhøns. Ikke desto mindre angives det fra værkstedsområder, at agerhønen er helt eller delvist fredet i 68 % af områderne (Figur 5). Det tyder på, at i de værkstedsområder, hvor der drives jagt på agerhøns, foregår det kun i en del af området. I de værkstedsområder, hvor der foregik jagt, blev der i gennemsnit nedlagt 1,16 agerhøns pr. km². I to områder, hvor der blev nedlagt mere end 3 agerhøns pr. km², havde der været udsætning. Prædatorbekæmpelse – især af ræv og krage – foregik i hovedparten af værkstedsområderne (86 %), men i langt de fleste tilfælde foregik bekæmpelsen lejlighedsvist og tilfældigt (Figur 6).

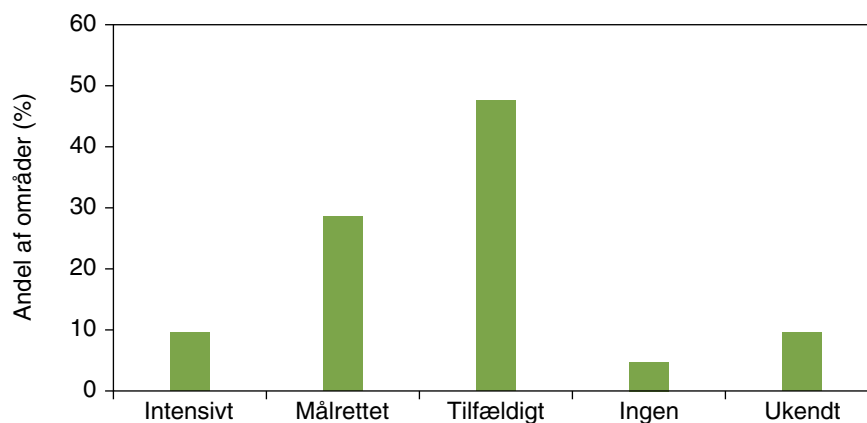

Figur 4. Andel af værkstedsområder med henholdsvis udsætning af opdrættede agerhøns de sidste 10 år, fodring af hønsefugle og jagt.

Figur 5. Andel af værkstedsområder med forskellige grader af fredningsniveauer i forhold til agerhøns.

Figur 6. Andel af værkstedsområder med forskellige grader af prædatorbekæmpelse: intensivt = systematisk begrænsning af ræv og kragefugle i et samlet, afgrænset område, hvor der overhovedet ikke accepteres ynglende prædatorer; målrettet = begrænsning af ræv og kragefugle i delområder, udføres af individuelle jægere eller jagtforeninger med det formål at begrænse prædationen på vildtarter i yngletiden; tilfældigt = ræv og kragefugle nedlægges lejlighedsvist og tilfældigt i forbindelse med alm. jagtudøvelse.

Hvor repræsentative er værkstedsområderne?

Som levested er værkstedsområderne formentlig rimeligt repræsentative for det danske agerland, idet dyrkningsformen i værkstedsområderne som helhed er meget lig dyrkningspraksis på landsplan. Lidt overraskende var markerne i værkstedsområderne markant større end på landsplan, muligvis pga. en underrepræsentation af værkstedsområder i landsdele, hvor markstørrelsen ligger under landsgennemsnittet (især sandede jorde) ⁸.

I forhold til forekomster af agerhøne er områderne næppe helt repræsentative, da områder uden agerhøns på forhånd var udelukket fra at indgå i projektet. Tidligere undersøgelser tyder på, at der måske på op imod 1/3-del af alle jagtterræner ikke er agerhøne til stede ⁹. Når man betragter de værkstedsområder, der dækker større geografiske områder (> 1000 ha), er det tydeligt, at der er store dele af det samlede areal, hvor agerhøne ikke er blevet set (se eksempel i Figur 7). Andre aspekter som fodring af hønsfugle og prædatorbekæmpelse samt relativt lavt jagttryk på agerhøns bidrager givetvis også til at opretholde tætheder af agerhøns, der er større, end de ellers ville have været.

I udgangspunktet blev det tilstræbt at udvælge områder, der ikke har været påvirket af udsætning. Det var i praksis ikke muligt i alle områder, så i den forstand er værkstedsområderne mere repræsentative for situationen på landsplan. I de fleste tilfælde vil udsatte fugle have en høj dødelighed ⁷. Vi har dog kendskab til flere tilfælde, hvor udsatte flokke, som har kunnet identificeres ved flokstørrelsen og tilholdsstedet, er blevet registreret ved optællinger i efteråret.

Undersøgelsen her understreger, at det både er vigtigt at kende et områdes aktuelle og tidligere forvaltning af agerhøns, når man skal vurdere optællinger af agerhøne. Meget tyder på, at områderne er udvalgt og forvaltes på en måde, så agerhønen forekommer i større tætheder, end de ellers ville have gjort, hvis områderne var helt tilfældigt udvalgte. Det betyder, at man skal være meget forsigtig med at generalisere vedrørende bestandsstørrelse. Bestandsoptællingerne indeholder dog meget værdifuld information, som kan bruges i relative sammenligninger, fx forskelle fra år til år og i forhold til velbeskrevne levestedsfaktorer.

Figur 7. Forekomster af parhøns og småflokke ved optælling med hund i værkstedsområdet ved Nr. Nissum i foråret 2009.

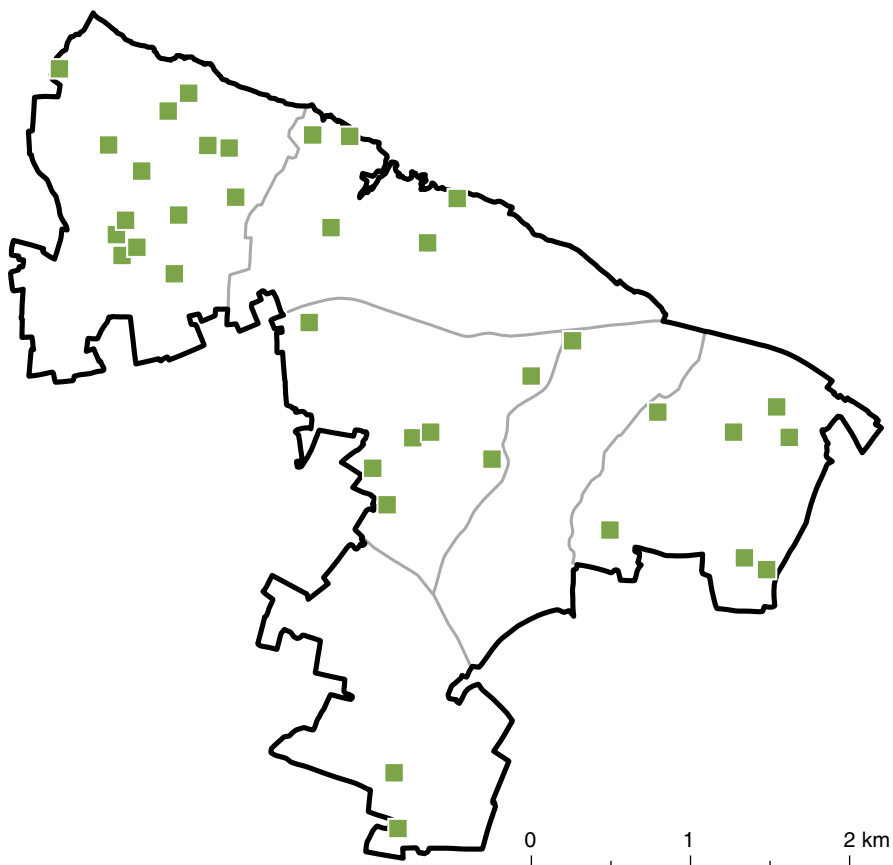

Foto 2. Værkstedsområdet i Øster Højst, hvor der tidligere er foregået udsætning. Foto: Lars Haugaard / DMU-AU.

En særlig tak til alle tovholdere i værkstedsområderne, som har hjulpet med at finde passende områder, forestået optællinger, bidraget med oplysninger, bistået ved beskrivelserne af levestederne samt indsamlet materiale til genetiske og morfometriske undersøgelser. Også en stor tak til lodsejere, på hvis jord undersøgelserne er foregået, og til de mange hundesportsfolk og andre frivillige, der har bidraget til projektet.

Referencer

1. Odderskær, P & JP Bertelsen (2007). Faglig rapport fra DMU, nr. 648, 38 s.
2. Danmarks Miljøundersøgelser (2007). Lav selv en optælling. – <http://www.dmu.dk/dyr-planter/dyr/agerhoene/optael/>
3. Danmarks Statistik (2010). Data fra www.statistikbanken.dk
4. Normander, B m.fl. (2009). Faglig rapport fra DMU, nr. 751, 170 s.
5. Danmarks Statistik (2008). Data fra www.statistikbanken.dk
6. Asferg, T m.fl. (2006). Faglig rapport fra DMU, nr. 588, 48 s.
7. Kahlert, J m.fl. (2008). Faglig rapport fra DMU nr. 666, 62 s.
8. Dalgaard, T (2006). – I: PG Møller & MS Kristiansen (red.): Bygder. Regionale variationer i det danske landbrug fra jernalder til år 2000. Landbohistorisk Selskab. S. 149-160.
9. Noer, H (2009). Faglig rapport fra DMU, nr. 742, 288 s.